

ОСОБЛИВОСТІ МІЖТЕКСТОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ МЕТРИКО-РИТМІЧНОЇ СТРУКТУРИ ТА ВІДТВОРЕННЯ СЛОВЕСНИХ ОБРАЗІВ У ВІРШОВАНОМУ ТЕКСТІ В РОСІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ М. Л. МИХАЙЛОВА «ЗЛАЯ СУДЬБА» З РОБЕРТА БЕРНСА «O RAGING FORTUNE'S WITHERING BLAST» (1782)

У статті на прикладі метрико-ритмічної організації віршованого твору Роберта Бернса «O raging Fortune's withering blast» (1782) визначено особливості міжтекстової взаємодії метрико-ритмічної структури та відтворення словесних образів у віршованому тексті в російському перекладі М. Михайлова «Злая Судьба» (1856).

Ключові слова: особливості, міжтекстова взаємодія, метрико-ритмічна структура, віршований твір, відтворення, словесні образи.

Олийнык Н. Д. Особенности межтекстового взаимодействия метрико-ритмической структуры и отображения словесных образов в стихотворном произведении Р. Бернса «O raging Fortune's withering blast» и воспроизведения их в переводе М. Л. Михайлова «Злая Судьба» (1856). В статье на примере метрико-ритмической организации стихотворного произведения Роберта Бернса «O raging Fortune's withering blast» (1782) определены особенности межтекстового взаимодействия метрико-ритмической структуры и воссоздания словесных образов в стихотворном тексте в русском переводе М. Михайлова «Злая Судьба» (1856).

Ключевые слова: особенности, межтекстовое взаимодействие, метрико-ритмическая структура, стихотворное произведение, отображение, словесные образы.

Oliinyk N. D. Peculiar Features of Intertextual Correlation of Metric-Rhythmic Structure Taking to the Consideration the Reflection of Word-Forms (Images) in the Poetic Text of Robert Burns «O Raging Fortune's Withering Blast» (1782) Comparison With Metric-Rhythmic Structure of the Russian Translation of M. Mikhailov («Evil Fortune»). In the article certainly on translation metriko-rhythmic organizations of the written in verse work of Robert Bernsa «O of raging of Fortune's of withering blast» (1782) the feature of intertext co-operation metriko-rhythmic structures and recreations of verbal appearances in the written in verse text in Russian translation of M. Mikhaylova «Evil Fortune» (1856).

Key words: peculiar features, intertextual correlation, metric and rhythmic structure, poetic text, reflection of word-forms.

Постановка наукової проблеми та її значення. У дослідженні здійснено спробу визначити особливості міжтекстової взаємодії метрико-ритмічної структури та відтворення словесних образів на прикладі віршованого тексту, проаналізувати образні елементи поетичного тексту, які відображають фонетичні, просодичні, граматичні та лексичні особливості мовного матеріалу.

Проблема метрико-ритмічної структури і відтворення її в перекладних творах ще потребує докладного опрацювання, витлумачення у теорії і в компаративістиці.

Мета цієї статті – визначити на прикладі метрико-ритмічної організації вірша Роберта Бернса «O raging Fortune's withering blast» (1782) особливості метрико-ритмічних елементів у віршованому тексті в перекладі М. Михайлова «Злая Судьба» (1856).

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Аналіз проводимо на основі принципів, викладених у роботах П. О. Бежа, Є. В. Волкової, М. П. Гаспарова, В. П. Гончарова, Ю. Г. Еткінда, В. М. Жирмунського, С. В. Калачової, В. В. Коптілова, І. Г. Кочура, Ю. М. Лотмана, Г. К. Сидоренко, А. Пешковського, Л. І. Тимофєєва, О. І. Чередниченко, А. Б. Єсина, Р. О. Якобсона, у яких віршований текст інтерпретується як єдиний комплекс взаємозв'язаних елементів.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Зауважимо, що ми розглядаємо проблему метрико-ритмічної організації поетичного тексту та його відтворення в перекладі, відповідно до розуміння структури віршового твору такого, що всі елементи вірша сприяють утворенню упорядкованої організації поетичного мовлення. В основі дослідження лежить зіставний лінгвостилістичний і перекладознавчий аналіз семантико-стилістичних функцій словесних образів оригіналу і перекладу, беручи до уваги контекстуальний аналіз.

Більшість дослідників (Д. Аберкромбі, А. Гімсон, К. Пайк, М. Халлідей) вважають ритмічну групу основною одиницею ритму. Деякі зокрема висловлюють думку на користь синтагми [11, 97], або ж пропонують склад як мінімальну одиницю, а синтагму як максимальну одиницю ритму [10, 14].

Отже, метрико-ритмічні компоненти функціонують у структурі віршованого тексту в постійній взаємодії, що утворює єдиний метрико-ритмічний комплекс (МРК).

Розглянемо особливості віршованої структури у Р. Бернса «O raging Fortune's withering blast» (1782), спробуємо з'ясувати, в чому полягає головний критерій ритмічності віршового перекладу, модель структури вірша, метрико-ритмічна організація і семантика вокабуляра.

У Р. Бернса [13, 456]:

1. O raging Fortune's withering blast	1. U — U — U — U —
Has laid my leaf full low, O!	2. U — U — U — .U
O raging Fortune's withering blast	3. U — U — U — U —
Has laid my leaf full low, O!	4. U — U — U — .U
2. My stem was fair, my bud was green,	1. U — U — U — U —
My blossom sweet did blow, O;	2. U — U — U — .U
The dew fell fresh, the sun rose mild,	3. U — U — U — U —
And made my branches grow, O.	4. U — U — U — .U
3. But luckless Fortune's northern storms	1. U — U — U — U —
Laid a' my blossoms low, O;	2. U — U — U — .U
But luckless Fortune's northern storms	3. U — U — U — U —
Laid a' my blossoms low, O.	4. U — U — U — .U

Із перших рядків віршованого тексту визначаємо форму оригіналу: чотиристопний ямб, порядок рим: a b a b.

Простежуємо повторення співзвучних слів: blast–blast (порив вітру) – рима точна, чоловіча; low–low [lou] (низький) – рима точна, жіноча.

Ритмічність виражена частотністю таких голосних звуків: [e] – 4 рази, [ɔ] – 5 разів, [i] – 7 разів, [ou] – 4 рази, а також приголосними: [f] – 6 разів, [l] – 10 разів, [s] – 4 рази.

У першій строфі автор використовує дуже влучні епітети (raging Fortune's) – двічі, парні і непарні рядки повторюються, утворюючи паралельну конструкцію. Цей художній засіб, виражений словесними образами, формує чітку і ритмічну організацію строфи.

Парні рядки починаються з голосної літери (o), а парні завершуються тим самим звуком-дифтонгом [ou]. Такий прийом автора підсилює чіткість у ритмі поетичного твору, формуючи відповідну інтонацію.

Простежуємо повторення співзвучних слів: blow–grow (дути-рости) – рима неточна, жіноча, кінцева у парних рядках. У непарних рядках рима неточна, чоловіча і виражена словами green–mild (зелений–лагідний).

Ритмічність виражена частотністю таких голосних звуків: [ai] – 5 разів, [e] – 5 разів, [ɔ] – 5 разів, [ou] – тричі; а також приголосними: [b] – 4 рази, [d] – 5 разів, [f] – тричі, [l] – 4 рази, [m] – 6 разів, [n] – 4 рази, [r] – 5 разів, [s] – 5 разів, [z] – тричі.

У другій строфі автор підсилює чіткість ритму за допомогою займенника (my), повторюючи 4 рази, та у парних рядках знову йде повторення букви O [ou], яка є окремим вигуком, що надає особливої інтонації цій строфі.

Третя строфа – завершальна, у ній змальовано трагічну і нещасливу долю автора, його сум і розчарування.

У цій строфі чіткість ритму підсилюється за допомогою співзвучних слів у непарних рядках: storms–storms (гроза); рима точна, чоловіча. У непарних рядках повторення співзвучних слів: low–low (низький), та простежуємо знову вигук (O), який автор використовує для підсилення інтонації всього віршованого тексту. Остання строфа, на нашу думку, є підсумком усього вірша, в якому Р. Бернс майстерно використовує художні засоби: паралельні конструкції, повторення вигуків, влучні епітети (raging – розлючений, luckless – нещасливий).

Наведемо приклад перекладу з Бернса [1, 55]:

1. Под знойным вихрем злой судьбы	1. U — U — U — U —
Мой свежий лист опал;	2. U — U — U —
Под знойным вихрем злой судьбы	3. U — U — U — U —
Мой свежий лист опал!	4. U — U — U —.
2. Мой стан был прям, побег могуч,	3. Мой буйный вихорь злой судьбы
Мой цвет благоухал;	Весь цвет мой оборвал;
В росе ночей, в блистаньи дня	Но буйный вихорь злой судьбы
Я бодро возрастал.	Весь цвет мой оборвал.

Визначимо форму перекладу. Вірш написаний чотиристопним ямбом, порядок рим: a b a b.

У М. Л. Михайлова простежуємо повторення співзвучних слів у першій строфі: судьба–судьба – рима точна, жіноча; опал–опал – рима точна, чоловіча. Автор перекладу теж використовує паралельну конструкцію, як і в оригіналі тексту. М. Михайлов вживає влучні епітети: знойный, злой, свежий.

Ритмічність виражена такими голосними звуками: [o] – 10 разів, [e] – 4 рази, [и] – 4 рази, [ы] – 6 разів, а також приголосними звуками:

[в] – 4 рази, [д] – 4 рази, [з] – 4 рази, [й] – 8 разів, [л] – 5 разів, [м] – 6 разів, [н] – 4 рази, [п] – 4 рази, [с] – 6 разів.

У другій строфі простежуємо повторення співзвучних слів: бла-гоухал–возрастал – рима неточна, чоловіча, кінцева.

Ритмічність виражена такими голосними звуками: [а] – 6 разів, [е] – 4 рази, [о] – 10 разів, а також приголосними: [б] – 5 разів, [в] – тричі, [л] – 5 разів, [н] – 4 рази, [р] – 4 рази, [с] – 4 рази.

У третій строфі маємо співзвучність слів: судьбы–судьбы – рима точна, жіноча; оборвал–оборвал – рима точна, чоловіча, кінцева.

М. Михайлов теж у перекладі використовує паралельну конструкцію, яка підсумовує головну ідею вірша – мотив «злой судьбы» (лихої долі).

Отже, у російського поета М. Михайлова зміст, ритм і мелодику майстерно передано з оригіналу. Автор зберігає в тексті думку, головну ідею і звукову структуру першотвору, використовуючи словесні образи та художні засоби.

Метафора у Р. Бернса органічно пов'язана з поетичним баченням світу. Відзначимо, що М. Михайлов, на відміну від Р. Бернса, не підкреслює значущість словосполучення «Raging Fortune» графічно. Простежуємо, що «Fortune's», «laid», «low» – у Бернса; «вихрем злой судьбы...» «оборвал», «лист опал» – у Михайлова рефреном проходять через вірш.

Проаналізувавши обидва віршовані тексти, робимо висновок, що «звук є невід'ємним елементом» [3, 215] у ритмічній організації вірша.

Кожен текст є чимось індивідуальним, єдиним і неповторним, і в цьому весь його смисл (його задум, заради чого він створений) [6, 417].

Науковець Г. К. Сидоренко відзначає, що матеріал вірша – це звуки, організовані в слова, образна система мови, підкорена ритмічному рухові [8, 7].

І. П. Симоненко зауважує, що строфа є найбільшою одиницею ритмічного членування віршованого тексту й одночасно одиницею композиційною [9, 131].

У рядках віршованих текстів ми простежуємо закономірне чергування сильних і слабких складів. «Ці кількісні чергування становлять область метрики» [5, 28].

Поетична фоніка вірша вражає своєю експресивністю, «слова добираються з такою звуковою тканиною, щоб вона підкреслювала й доповнювала зміст вислову» [2, 148].

Науковець В. П. Іванишин зазначає, що в поезії ритм створює враження «плавності» або «стрімкості», «різну експресивність, широкий спектр переживань» [7, 162].

Висновки. Отже, у віршованому тексті спостерігаємо різні одиниці ритму: стопа, рядок, строфа, цілий текст. Такі одиниці ритму формують ритмічну побудову всього твору і в цілому відтворюють композиційну одиницю ритму.

Метрико-ритмічні елементи вірша, які ми визначили, – стопа, розмір, строфа – є домінантними, і вони сприяють утворенню упорядкованої організації поетичного мовлення для «оформлення тексту як єдиного цілого» [4, 105].

Список використаної літератури

1. Бернс Р. Стихотворения : сборник (на англ. и русск. яз.) / Р. Бернс ; сост. И. М. Ливидова. – М. : Радуга, 1982. – 750 с.
2. Безпечний І. Теорія літератури / Іван Безпечний. – К. : Смолоскип, 2009. – 388 с.
3. Гончаров Б. П. Звуковая организация стиха и проблемы рифмы / Б. П. Гончаров. – М. : Наука. – 1973. – 12 с.
4. Еткінд В. В. Актуальні проблеми українського художнього перекладу / В. В. Еткінд. – К. : Наук. думка, 1971. – С. 116.
5. Жирмунский В. М. Теория литературы. Поэтика. Стилистика / В. М. Жирмунский. – Л. : Просвещение, 1977. – С. 362–375.
6. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. – 2-ге вид., доповн. – Львів : Літопис, 2001. – 832 с.
7. Іванишин В. П. Нариси з теорії літератури : навч. посіб. / В. П. Іванишин ; упоряд. тексту П. В. Іванишина. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 256 с. – (Серія «Альма-матер»).
8. Сидоренко Г. К. Українське віршування від найдавніших часів до Шевченка / Г. К. Сидоренко. – К. : Наук. думка, 1972. – С. 124.
9. Симоненко І. П. Поезія Роберта Бернса / І. П. Симоненко. – К. : Слово, 1959. – С. 8–25.
10. Skalickova A. On Rhythm in English / A. Skalickova // *Phonetica Pragensia* – 1970. – № 2.
11. Шишкіна Т. Н. К вопросу о ритмическом построении речи / Т. Н. Шишкіна. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1974. – С. 122.
12. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковальова, В. І. Теремка. – К. : Академія, 2007. – 752 с. – (Серія «Nota bene»).
13. Wordsworth Poetry Library. The Works of Robert Burns, Wordsworth Edition. – 1994. – P. 388–390.